

שעתו הקשה של חמאס: אתגרים ארגוניים בסביבה דינמית

בנדטה ברטי וענת קורץ

עלייתו (קצרת המועד) של חמאס לאחר הפסקת האש

חמאס יצא מהעימות עם ישראל בנובמבר 2012 בעמדה מדינית חזקה יחסית. התגובה הבינלאומית והאזורית ללחימה בזירת עזה – שפרצה בין ישראל לחמאס לאחר תקופה של הסלמה בירי הרקטות מרצועת עזה – היוותה עדות ליכולתו של חמאס להישען על בעלי־ברית חדשים וכך לתבוע לעצמו רובד נוסף של לגיטימיות אזורית. במיוחד הדגיש העימות את מערכת היחסים החדשה והמשופרת של חמאס עם מצרים שבהנהגת 'האחים המוסלמים'. למשל, תגובתו של הנשיא מורסי להתנגשויות שהביאו להחזרתו למצרים של השגריר המצרי בישראל ולתיוג המבצע הצבאי שכונה בישראל 'עמוד ענן' כ"תוקפנות שאינה קבילה"; שיגורו של ראש הממשלה, הישאם קנדיל, לרצועת עזה¹ – כל אלה היוו שינוי ברור מהעוינות והחשדנות שאיפיינה את יחסו של משטר מובארכ לחמאס ומהגישה ה"מקבלת" שהפגין הנשיא מובארכ בזמן הלחימה בין ישראל לחמאס במבצע 'עופרת יצוקה'. למרות שהמשל המצרי החדש לא הסיר בפועל הגבלות משמעותיות מעזה, ממשלת מורסי בכל זאת שיפרה את מעמדו של חמאס באמצעות תמיכה מדינית בארגון.² מצרים גם מילאה תפקיד מפתח בהפסקת הלוחמה ובהשגת הפסקת אש במהירות יחסית.

התפקיד החשוב שמצרים מילאה במהלך הלחימה בנובמבר 2012, יחד עם התפיסה שרווחה כי עליית 'האחים המוסלמים' אינה ניתנת לעצירה במזרח התיכון ככלל – תמכו בתחושה כי חמאס נמצא בצד המנצח של 'ההתעוררות הערבית'. במהלך השנה שקדמה לאירועים אלה, הארגון אכן צמצם במידה ניכרת את קשריו עם אחד מבעלי־בריתו ההיסטוריים – משטרו של בשאר אל־אסד בסוריה. העברת מטה הלשכה המדינית של חמאס מדמשק והסירוב לתמוך בדיכוי האכזרי של כוחות

ד"ר בנדטה ברטי היא חוקרת במכון למחקרי ביטחון לאומי
ד"ר ענת קורץ היא מנהלת המחקרים וחוקרת בכירה במכון למחקרי ביטחון לאומי

אסד כלפי מתנגדיו מבית הרחיקו את חמאס מסוריה וכן מהתומכת העיקרית שלה, איראן, ועודדו אותם להשקיע ביצירת שותפות עם מצרים וקטר. למעשה, הלחימה בין חמאס לישראל בנובמבר 2012 שימשה מקרה בוחן להערכה, האם היערכות אסטרטגית מחודשת זו הייתה בחירה בטוחה. התשובה הייתה חיובית באופן גורף. עם זאת, מבצע 'עמוד ענן' גרם נזק חמור ביותר למנגנון הצבאי וליכולות של חמאס והחליש את יכולתו לנהל מבצעים חמושים נגד ישראל ובפרט לחולל עימות כולל עימה. אולם, תוצאות המבצע לא ערערו את השליטה בפועל של הארגון ברצועת עזה. להפך, הפסקת האש בין חמאס וישראל בתיווך מצרים אישרה את 'הסוד הגלוי' כי ישראל מכירה למעשה בחמאס כממשלה בעזה, ודנה עמו כנמען העיקרי לגבי המתרחש ברצועה. יתרה מכך, התנאים שנקבעו בהפסקת האש אישרו נטייה זו בכך שהכינו את הקרקע לשיחות לא־ישירות בין הצדדים, במטרה להסיר בהדרגה את הגבלות הכניסה והיציאה של סחורות ואנשים שהוטלו על עזה.³ בשבועות שלאחר הפסקת האש, בדצמבר 2012, ישראל אכן נקטה כמה צעדים קונקרטיים להקלת מדיניותה בעזה. למשל, הרחבת אזור הדיג של עזה משלושה מיילים ימיים לשישה, ומתן אפשרות לתושבים לחזור לפעילות חקלאית בשטחים המרוחקים עד מאה מטרים מהגדר המפרידה בין עזה וישראל. נוסף לכך, היקף היבוא לעזה גדל לאחר הפסקת האש: לדוגמה, בהשוואה לממוצע החודשי ב־2012, בינואר 2013 נרשמה עלייה של 28 אחוזים ביבוא הכולל של חצץ (הן למגזר הפרטי והן עבור ארגונים בינלאומיים). באופן דומה, העברות של רכב שירות וחומרי בניין עבור המגזר הפרטי אושרו שוב, בפעם הראשונה מאז השתלט חמאס על הרצועה ביוני 2007.⁴ גם מצרים ריככה את מדיניותה ביחס לעזה, אם כי באופן מתון.

חמאס הצליח אם כן לרתום את התמיכה האזורית בו ואת הצעדים שנקטו על ידי ישראל להסרת חלק מההגבלות הכלכליות שהוטלו על עזה, לשמירת מעמדו ברצועה. זאת ועוד, הארגון הצליח 'להציל את כבודו' בסבב הלחימה עם ישראל באמצעות מניעת מבצע קרקעי של ישראל ברצועה. חמאס הסתמך על אופייה המהיר של המלחמה – ששיקף את א־רצונה של ישראל להסתכן בעימות מתמשך שעלול היה לגבות קורבנות רבים – וכן על נכונותה של ישראל להסכים להפסקת אש מתווכת, ומיהר לתייג את מלחמת שלושת השבועות כניצחון.

כל אלה גרמו עלייה זמנית בפופולריות הציבורית של

ממשלת חמאס, שלוותה בכרסום משמעותי בתמיכה השברירית ממילא ברשות הפלסטינית על שום ממשל לא־תקין וכן בשל הקיפאון בחזית הישראלית־פלסטינית ואובדן תנופתה של המערכה שניהלה הרשות בזירה הבינלאומית במטרה לגייס

'עמוד ענן' גרם נזק חמור ביותר למנגנון הצבאי וליכולות של חמאס אולם, תוצאות המבצע לא ערערו את השליטה בפועל של הארגון ברצועת עזה

תמיכה בעצמאות פלסטינית. בסקר מדצמבר 2012 שבוצע על ידי המרכז הפלסטיני למדיניות ולחקר דעת קהל נמצא כי:

"אילו נערכו בחירות מחודשות לנשיאות היום והיו רק שני מועמדים [לנשיאות הרשות הפלסטינית], עבאס היה זוכה ב-45% ו[ראש ממשלת חמאס, אסמעיל] הננייה היה זוכה ב-48% מקולות הבוחרים. שיעור המצביעים בבחירות כאלו היה מגיע ל-69%. לפני שלושה חודשים, עבאס קיבל תמיכה של 51% והננייה – 40%".⁵

התקופה שלאחר הפסקת האש הציבה, לפיכך, את חמאס בעמדה חזקה במיוחד, כשהוא נהנה מתמיכה אזורית, מהפחתת ההגבלות שהוטלו על עזה ומעלייה ברמת התמיכה בארגון בציבור הפלסטיני.

מאיגרא רמא לבירא עמיקתא?

אף על פי כן, עלייתו של חמאס הייתה קצרת מועד יחסית. השיפורים ההתחלתיים במעמדו של הארגון מבית ובאזור נהפכו במהירות על פיהם, והובילו את חמאס מעמדת כוח לעמדה של חולשה. בזירה האזורית מצא הארגון את עצמו מבודד יותר ויותר, מבחינה מדינית ופיננסית כאחת, כשהתברר כי בעלי-הברית החדשים שלו חלשים או הפכפכים. יתרה מכך, הבידוד האזורי של חמאס הרע את יכולתו של הארגון לשלוט בעזה באופן אפקטיבי.

בראש ובראשונה, התהפוכות הפוליטיות במצרים טומנות בחובן אתגרים ניכרים לחמאס. ממשלת מורסי ייצגה שינוי מבורך מבחינת הארגון לעומת היחס שמצרים הפגינה כלפיו בתקופת מובארכ. חמאס בירך על נצחונו של מורסי בבחירות לנשיאות, ודובר הארגון, סמי אבו-זוהרי, הצהיר: "חמאס והעם הפלסטיני מבטאים את שמחתם המוחלטת מהתוצאות..."⁶ בחודשים שלאחר הניצחון הפגינו הנשיא מורסי וממשלתו תמיכה בחמאס, שהתבטאה בין היתר בפגישות עם מנהיגיו, חאלד משעל ואסמעיל הננייה, ודיון משותף עימם בצעדים לנורמליזציה של הגבול בין מצרים ועזה.⁷ הבחירות למועצת השורה של חמאס התקיימו באפריל 2013 במצרים, היכן שהתיישב

עם עלייתה של רשות מדינית חדשה בתמיכת הצבא המצרי, היחסים בין חמאס למצרים התערערו. חמאס נענש למעשה על קשריו ההדוקים עם 'האחים המוסלמים'. קמפיין תקשורתי משולח רסן גינה את נוכחותו של הארגון במצרים ואת התפקיד שמילא בפוליטיקה המצרית בזמן ממשלת מורסי

סגן יושב הראש של הלשכה המדינית דאז, מוסה אבו-מרזוק, לאחר שהתפנה מעזה. עם סילוקה של ממשלת מורסי בתחילת יולי 2013 ובעקבותיה – עלייתה של רשות מדינית חדשה בתמיכת הצבא המצרי, היחסים בין חמאס למצרים התערערו תוך כמה שבועות. חמאס נענש למעשה על קשריו ההדוקים עם 'האחים המוסלמים',

שירדו מגדולתם, בקמפיין תקשורתי משולח רסן שגינה את נוכחותו של הארגון במצרים ואת התפקיד שמילא בפוליטיקה המצרית בזמן ממשלת מורסי. אין חדש בדיווחים על ביקורת מצרית ברוח זו נגד חמאס – חמאס כבר היה בעבר מטרה לחיצי ביקורת ולכעס בשל קשרים לכאורה עם גורמים ג'האדיסטיים שפועלים בסיני – אך בתקופה שלאחר ממשלת מורסי החריפה נימת הגינוי ועוצמתו גברה עד מאד.

ממשלת המעבר במצרים, הנשענת על הצבא, נוקטת אמצעים חמורים לצמצום מעבר האנשים והסחורות, ומעבר רפיח פועל בתנאים מגבילים מחמירים.⁸ זאת ועוד, הגבלות מעבר הגבול שמטילה מצרים על עזה – שהן נוקשות מאלו שהוטלו בעידן מובארכ – מלוות במערכה צבאית מתמשכת לשיבוש זרימת הסחורות דרך המנהרות בין עזה למצרים. צעדים אלה, שתוכננו במטרה מוצהרת לשפר את הביטחון בחצי האי סיני, יצרו קשיים כלכליים לתושבי הרצועה, ובה בעת גם הפעילו לחץ משמעותי על חמאס.

העברת סחורות לרצועת עזה תואמה על ידי ישראל ומצרים, ואמנם לא פרץ כל משבר חירום הומניטרי מאז נפילת מורסי, אולם ההגבלות מורגשות היטב בשטח. תוצאתה העיקרית של המערכה נגד המנהרות וההגבלות על מעבר סחורות ואנשים הייתה אובדן ישיר של הכנסות לארגון ולזרוע הצבאית שלו, גדודי עיז אדין אל-קסאם, שנהנו ישירות מכלכלת המנהרות התת-קרקעיות בשנים האחרונות. ממשלת חמאס מצדה ניצבת בפני קושי גובר לעמוד בתקציב ולספק סחורות ושירותים חיוניים לתושבי עזה. בעוד המספר הממוצע של משאיות מטען שנכנסו לרצועת עזה דרך רפיח בשליש הראשון של 2013 היה 1,514, הוא ירד לממוצע של 467 מטענים בשליש השני: 283 ו-252 משאיות נכנסו לעזה ביוני וביוני 2013, בהתאמה.⁹ באותה תקופה, המספר הממוצע של משאיות מטען שנכנסו לעזה ממעבר כרם שלום שבשליטת ישראל לא עלה בצורה ניכרת: מ-4,481 בשליש הראשון של השנה ל-5,112 בשליש השני.¹⁰ עם זאת, ברור שאין בהעברה השוטפת של סחורות אזרחיות מישראל לרצועה כדי לפצות על האובדן המצטבר של הכנסות מהמנהרות, ושל הפוטנציאל הכלכלי הכרוך במעבר ישיר אל מצרים וממנה.

הקשיים הכלכליים שנבעו מכך השפיעו על הפופולריות של הארגון בציבור הפלסטיני. כבר במארכ 2013, העליה בפופולריות של חמאס שינתה כיוון. מחקר של המרכז הפלסטיני למדיניות ולחקר דעת קהל מצא כי אילו התקיימו בחירות לנשיאות בדצמבר 2012, נשיא הרשות הפלסטינית עבאס היה מובס על ידי ראש ממשלת חמאס הנייה; מגמה זו התהפכה במארכ 2013, כשעבאס קיבל 52 אחוזים לעומת 41 אחוזים מקולות הנשאלים שניתנו לראש הממשלה הניה ופת"ח זכה ל-41 אחוזים (לעומת 29 אחוזים שקיבל חמאס) בבחירות היפותטיות לפרלמנט.¹¹ מגמה זו צפויה להחמיר על רקע חידושו של התהליך המדיני בין ממשלת ישראל

והרשות הפלסטינית בחסות ארצות הברית. אם, וזו כמובן מילת המפתח, תהיה התקדמות משמעותית בחזית השלום, מעמדו של חמאס ייחלש ומקומו יהיה שולי עוד יותר.

נוסף לכך, נראה כי תפקידה של קטר כתומכת בחמאס ובעזה מבחינה מדינית וכלכלית מושפע באורח שלילי מתמורות פוליטיות באמירות עצמה. בעקבות השינוי שחל בהנהגת קטר ביוני 2012 – כאשר השיח' חמד בן-חליפה את'אני ויתר על כתר המלוכה למען בנו תמים – צפוי 'כיול מחדש' של מדיניות החוץ של המדינה ואימוץ גוון מעורב ופעיל הרבה פחות, ובמיוחד כשהדבר נוגע לתמיכה באחים המוסלמים, כולל בחמאס.¹² ואכן, שליט קטר החדש לא הזכיר את חמאס בנאום ההכתרה שלו, ודוברים רשמיים של קטר לא התבטאו נגד הפלתה של ממשלת 'האחים המוסלמים' שבראשות מורסי על ידי הצבא.¹³ בעלת-ברית נוספת של חמאס – טורקיה – עסוקה בבעיות הפנים שלה ובמלחמת האזרחים העקובה מדם הנמשכת בסוריה. סביר להניח כי למרות שטורקיה מתכוונת להמשיך לתמוך בחמאס, לתמיכה כזו לא תהיה משמעות אסטרטגית. ראש ממשלת טורקיה, רג'פ טאיפ ארדואן, הכריז באוגוסט 2013 על דחיית ביקורו רווי הציפיות בעזה בשל בעיות בתיאומים עם ממשלת המעבר במצרים, שהחליפה את ממשלת מורסי.¹⁴

מה תהיה בחירתו של חמאס?

באופן לא מפתיע, השינויים הדרמטיים בסביבה המדינית והביטחונית, הן הביתית והן האזורית של חמאס הובילו את הארגון לבחינה אסטרטגית מחודשת. על רקע זה העמיקו בו המחלוקות הפנימיות. קיומו של עימות פנימי בשורות חמאס אינו חדש. בשני העשורים האחרונים התעוררו שוב ושוב מתחים בין אנשיו, לגבי הקו המדיני והצבאי שיש לנקוט, וכן ביחס לסוגיית המנהיגות מהזירה הפנימית או מהפזורה.

לאחר העימות הצבאי שהתחולל בנובמבר 2012 בין ישראל וחמאס, התחדש המאבק, שביטא מתח פנים-ארגוני נמשך, בין שתי גישות.

עלייה ניכרת נרשמה בהשפעתה של אסטרטגיית מדיניות חוץ והאסטרטגיה הארגונית, שמזוהות עם חאלד משעל. משעל היה גורם רב-משמעות בתכנון וביישום ההיערכות המחודשת של חמאס כלפי מצרים בזמן ממשלת מורסי, וכן כלפי קטר. ייצוב קשרים אלה תרם לבחירתו מחדש של משעל באפריל 2013 כראש הלשכה המדינית.¹⁵ הבחירה מחדש נראתה גם כאות לכך שחמאס תכנן להניע מחדש את הפיוס עם פת"ח – מדיניות שמשעל היה מובילה העיקרי. תפיסה זו קיבלה משנה-תוקף בשל העובדה שמחמוד א-זהאר, מנהיגו ההיסטורי של חמאס – שישב בעזה והיה מקושר היטב לטהראן, ואשר התנגד בנחישות לניסיונותיו של משעל להתפייס עם פת"ח – לא נבחר מחדש למועצת השורא.¹⁶ בה בעת,

המנהיגות שבסיסה בעזה בהובלתו של ראש הממשלה, הנייה, שמרה על מעמדה כמרכז החדש והחזק של הכוח הארגוני. בחירות אפריל 2013 אישרו מציאות זו כשהנייה החליף את מוסה אבו־מרזוק היושב בגלות בתפקיד סגנו של משעל.¹⁷ עם זאת, עקב המשבר שבו שרוי הארגון לאחרונה, הן משעל והן המנהיגות בעזה ניצבים נוכח הצורך לנהל דיאלוג פנימי מעמיק בסוגיית ההתמודדות עם המשבר. נראה שלפני ארגון עומדות שתי אפשרויות עיקריות: תוכנית פעולה בגישה נצית, או ניהול המשבר.

לנוכח התמיכה האזורית שהולכת ומתדרדרת, והאיום הגלום בחידוש השיחות בין ישראל לרשות הפלסטינית, ייתכן שחמאס יבחר להקשיח עמדות. במקביל יוכל חמאס לנסות לחדש את השותפות האסטרטגית עם איראן. קולות מסוימים בתוך הארגון כמו מחמוד א־זהאר, שהיו בקשר עם טהראן גם לאחר שנפרדו דרכיהם של חמאס ואיראן, דחפו בדיוק בכיוון זה.¹⁸ עבור א־זהאר, זו תהיה גם דרך לתבוע לעצמו את המעמד בתוך חמאס, לאחר שמדיניות הקו הנוקשה שלו עלתה לו באי־בחירתו מחדש באפריל 2013. מובן שההתפייסות עם איראן אינה כה קלה להשגה. עקב השינוי שחל במנהיגות איראן עם בחירתו של חסן רוחאני לנשיאות ועקב המעורבות הישירה שלה במלחמת האזרחים בסוריה, וכן בהתחשב בהשפעה הקשה של הסנקציות הבינלאומיות הנמשכות על כלכלת איראן, ייתכן שטהראן לא תהיה מסוגלת למלא את החסך המדיני והפיננסי שחמאס ניצב בפניו בגין הפניית הגב של מצרים וקטר. כמו כן, לנוכח המתח השורר לאחרונה בין הרפובליקה האסלאמית וחמאס, איראן עשויה להקשות

על חמאס באמצעות התנהלות כ"קשה להשגה". זאת, במיוחד משהחליטה טהראן להדק את קשריה עם הג'יהאד האסלאמי הפלסטיני בעזה ולהושיט לו סיוע.¹⁹

זאת ועוד, אם חמאס חש מבודד ונדחק לשוליים, וגם לנוכח הימשכות ההגבלות המוטלות על עזה ומשבשות את החיים בה, הוא עלול להתפתות ולנסות לחַבֵּל במשא ומתן בין ישראל והפלסטינים. ביכולתו לעשות זאת פשוט על ידי מתן אפשרות לארגונים אחרים לשוב ולתקוף את ישראל או אפילו להיות מעורב בכך ישירות, כאמצעי לשמור על מעמדו בחזית המאבק נגד ישראל.

עם זאת, כיוון פעולה זה עשוי להוביל את חמאס

לעימות עם ישראל, שברור כי יגרום לארגון נזק רב במונחים

של התמיכה העממית בו והתשתיות הכלכליות והצבאיות שלו. כמו כן, מהלך כזה לא יתרום רבות לחיזוק מעמדו של חמאס באזור, וכך יהיה גם אם עימות כזה יביא לעצירת השיחות בין ישראל והרשות הפלסטינית.

לנוכח התמיכה האזורית שהולכת ומתדרדרת, והאיום הגלום בחידוש השיחות בין ישראל לרשות הפלסטינית, ייתכן שחמאס יבחר להקשיח עמדות. במקביל יוכל חמאס לנסות לחדש את השותפות האסטרטגית עם איראן

מסלול סביר יותר עבור חמאס לנוכח חולשתו היחסית במישור המדיני ובתחום הצבאי, יהיה ניהול המשבר. מתוך מודעות לכך שהזירה הפנימית אינה יציבה וכי האינטרס העיקרי של חמאס הוא שימור שליטתו וכוחו בעזה – בהמשך לקו המנחה של הנייה וממשלת חמאס בעזה – עשוי הארגון לבחור בעמדת המתנה, תוך מתן עדיפות ליציבות ולשליטה בעזה. בהתאם לכך, חמאס יפעל באופן שלא "יזעזע את הספינה": בזירה הבינלאומית יוכל הארגון לפעול לשימור יחסיו הן עם טורקיה והן עם קטר, ובמקביל להשקיע בשיפור היחסים עם מצרים. הסיכויים להשגת יעדים אלה אינם גבוהים. למרות זאת, חמאס צפוי לפעול לעיצוב יחסי עבודה עם הרשויות המדיניות החדשות במצרים, שיסייעו להפחית מההגבלות במעברי הגבול. מובן שגם קידום יעד זה ידרוש משא ומתן, וסביר להניח שחמאס יאלץ להסכים לרגולציה של המנהרות תמורת הסרת ההגבלות בגבול.

ניהול המשבר יצריך גם המשך הקפדה מצד חמאס על הפסקת האש עם ישראל. במקום שהארגון יהיה מעורב ישירות במאמצים לחבל בשיחות השלום, הוא יעדיף להמתין שהתהליך יקרוס מעצמו. בו בזמן, הארגון ימשיך לשלם מס שפתיים לפיוס פנים-פלסטיני בלי לבצע מהלך מעשי למימוש. כמו כן, לא מן הנמנע שהארגון ישקול מעבר מ'בקרת נזקים' ל'מעורבות ישירה', אם יחשוב שתצמח לו תועלת מדינית מכך. לפיכך, התקדמות בתהליך השלום בין ישראל והרשות הפלסטינית, המשוּלבת בתמריצים כלכליים, יכולה לדרבן את חמאס להשקיע באופן משמעותי יותר באפשרות של אחדות פוליטית, במטרה לבסס תיאום מוסדי עם הרשות הפלסטינית, כך שלא תאבד שארית הרלוונטיות המדינית שלו.

לנוכח חולשתו של חמאס מבית ובאזור כולו, הרשות הפלסטינית עשויה להירתע משיתופו בשלטון, במיוחד כל עוד לא הושג הסכם עם ישראל, כזה שהרשות הפלסטינית יכולה להציגו כהישג מדיני שלה. בה בעת, התקדמות משמעותית בתהליך השלום עשויה לחזק את פְּת"ח ולאפשר למפלגה לחתור לפיוס פלסטיני מעמדת כוח. בתנאים אלה, פְּת"ח יוכל להכתיב את תנאי העסקה, בעוד חמאס עשוי להידחף לעבר קבלתם של תנאים אלה, או להסתכן בדחיקתו לשולי המערכת הפוליטית הפלסטינית.

לנוכח חולשתו של חמאס
הרשות הפלסטינית
עשויה להירתע משיתופו
בשלטון במיוחד כל עוד
לא הושג הסכם עם
ישראל, כזה שהרשות
יכולה להציגו כהישג מדיני

השלכות לישראל

בהנחה שמניעת שובו של חמאס לזרועותיה של איראן או המשך מתקפות אלימות הם ללא ספק במסגרת האינטרסים של ישראל, חשוב לציין שישראל יכולה להשתתף במשחק ולהשפיע על ההחלטות האסטרטגיות של חמאס. לנגד עיני מקבלי ההחלטות בישראל אמורה להיות ההערכה, כי ככל שירבו הניסיונות הישראליים

והבינלאומיים לבדוד את חמאס, וככל שהארגון יחוש שהוא מאבד את האחיזה בעזה ובפוליטיקה הפלסטינית, כך יהיו לו מניעים חזקים יותר לפעול ללא כל רסן. למרות שחשוב לישראל להמשיך לחזק את ההרתעה כלפי חמאס, חשוב באותה מידה לעשות זאת תוך מאמצים מחושבים להימנע מגלישה לעימות כולל. הדבר נכון במיוחד משום שאם חמאס ייקלע למצב קשה, יתלווה לכך סיכון נוסף – כניסה לזירה של הפלג הסלפיסטי בעזה המתנגד לחמאס, שינסה לחדש את פעולות האיבה נגד ישראל וכך לקרוא תיגר על חמאס, בניסיון לגרור אותו למעגל אלימות נוסף עם ישראל.

במקביל לשימור ההרתעה מול חמאס, תוכל ישראל גם להמשיך בדרך שהותוותה לאחר הפסקת האש ולהקל את ההגבלות המוטלות על עזה, ואולי אף לנקוט צעדים שישלבו מחדש את כלכלת הרצועה עם כלכלת הגדה המערבית.²⁰ כך יוענקו לחמאס תמריצים להמשיך השמירה על הפסקת האש. הסדר בין חמאס ומצרים לנורמליזציה של הגבול תמורת סגירת המנהרות התת-

קרקעיות יהיה אף הוא התפתחות חיובית מנקודת מבטה של ישראל. יתרה מכך, התקדמות רצינית ונחושה בתהליך השלום יכולה להיות הדרך הטובה ביותר להחליש את מעמדו של חמאס ואת הפופולריות שלו בקרב התושבים, הן בגדה המערבית והן ברצועת עזה, תוך עידוד הנהגת חמאס לשלם יותר מאשר מס שפתיים להסדרת היחסים עם פת"ח ולאינטגרציה מוסדית ברשות הפלסטינית.

למרות שחשוב לישראל להמשיך לחזק את ההרתעה כלפי חמאס, חשוב באותה מידה לעשות זאת תוך מאמצים מחושבים להימנע מגלישה לעימות כולל

הערות

- 1 Edmund Sanders, "Israel attack on Gaza: Familiar tension, new circumstances," *Los Angeles Times*, November 15, 2001, <http://articles.latimes.com/2012/nov/15/world/la-fg-israel-hamas-20121115>; Catrina Stewart, "Egypt's Islamist president condemns shelling of Gaza," *The Independent*, November 15, 2012, <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/egypts-islamist-president-condemns-shelling-of-gaza-8320561.html>
- 2 Benedetta Berti, "No blank cheques: Morsi and Hamas," *Phathom*, January 30, 2013, <http://www.fathomjournal.org/policy-politics/no-blank-cheques-morsi-and-hamas/>
- 3 בהסכם הפסקת האש מצוין במיוחד ש: "פתיחת המעברים והקלות על תנועת אנשים ומעבר סחורות, הימנעות מהגבלת תנועה חופשית של תושבים, הפיכת אנשים למטרה באזורי גבול והליכים ליישום יטופלו החל מ-24 שעות מתחילת הפסקת האש." <http://www.jpost.com/Defense/Text-of-Israel-Hamas-cease-fire-agreement>

- UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), "Humanitarian Monitor Monthly REPORT January 2013," http://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_the_humanitarian_monitor_2013_02_28_english.pdf 4
- "Palestinian Public Opinion Poll No 4, Gaza War gives Hamas an electoral victory in the West Bank and the Gaza Strip if elections are held today," Palestinian Center for Policy and Survey Research, December 17, 2012, <http://www.pcpsr.org/survey/polls/2012/p46epressrelease.html> 5
- Khaled Abu Toameh, "Good news for Hamas, bad news for Fatah," *Jerusalem Post*, June 25, 2012, <http://www.jpost.com/Middle-East/Good-news-for-Hamas-bad-news-for-Fatah> 6
- Khaled Abu Toameh, "Morsy, Hamas and the short-lived honeymoon," *Jerusalem Post*, August 8, 2012, <http://www.jpost.com/MiddleEast/Article.aspx?id=280447> 7
- http://www.gisha.org/item.asp?lang_id=en&p_id=2053; Ibrahim Barzak and Mohammed Daraghme, "Egypt imposes toughest Gaza restrictions in years," *Salon*, July 24, 2013, http://www.salon.com/2013/07/24/egypt_imposes_toughest_gaza_restrictions_in_years/ 8
- "Gaza Crossings Activities Database," UN Office for the Coordination of Humanitarian assistance (OCHA), <http://www.ochaopt.org/dbs/Crossings/CommodityReports.aspx?id=1010003> 9
- שם 10
- Palestinian Public Opinion Poll No 47, Popularity of Hamas and Haniyeh drops and the popularity of Fateh and Abbas rises but pessimism regarding reconciliation prevails once again and a majority believes the new Obama administration will not succeed in reviving the peace process," Palestinian Center for Policy and Survey Research, March 20-28, 2013, <http://www.pcpsr.org/survey/polls/2013/p47e.html> 11
- "Change of tack," *The Economist*, July 15, 2013, <http://ww3.economist.com/blogs/pomegranate/2013/07/qatar-s-foreign-policy> 12
- שם 13
- "Erdogan cancels Gaza trip after running afoul of Egypt government," *Jerusalem Post*, August 4, 2013, <http://www.jpost.com/Middle-East/Erdogan-cancels-Gaza-trip-after-running-afoul-of-Egypt-government-322005> 14
- "Hamas re-elects Khaled Mashaal," *The Guardian*, April 1, 2013, <http://www.theguardian.com/world/2013/apr/01/palestine-hamas-khaled-mashaal-election> 15
- "Hamas elections exclude Zahhar, Rishq," *Ma'an News Agency*, April 8, 2013, <http://www.maannews.net/eng/ViewDetails.aspx?ID=582542> 16
- Ali El-Saleh, "Mishal Reelection is a Victory for Hamas Moderates," *Asharq Al-Awsat*, April 8, 2013, <http://m.asharq-e.com/content/1365437321461266600/Published%20-%20Features> 17
- Ehud Yaari, "Hamas in Crisis–Isolation and Internal Strife," *WINEP*, July 31, 2013, <http://middleeastvoices.voanews.com/2013/07/insight-hamas-in-crisis-isolation-and-internal-strife-18350/#ixzz2b6M8K6NF> 18

- Fares Akram, "In Gaza, Iran Finds an Ally More Agreeable Than Hamas," *The New York Times*, July 31, 2013, http://www.nytimes.com/2013/08/01/world/middleeast/in-gaza-iran-finds-a-closer-ally-than-hamas.html?_r=0 19
- Robert M. Danin, "Ending Gaza's Isolation," Council on Foreign Relations, July 20 2013, <http://www.cfr.org/palestine/ending-gazas-isolation/p31088>